

LUND UNIVERSITY

Runstenen i Tuna, Sm 42

Arkeologisk forskningsundersökning 2013

Hansson, Martin; Stille, Per

2014

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hansson, M., & Stille, P. (2014). *Runstenen i Tuna, Sm 42: Arkeologisk forskningsundersökning 2013*. (Rapporter från Institutionen för arkeologi och antikens historia Lunds universitet; Vol. 11). Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Rapporter från Institutionen för arkeologi och antikens historia,
Lunds universitet
Nr 11

Runstenen i Tuna, Sm 42

Arkeologisk forskningsundersökning 2013

Tuna 10:1
Ryssby socken
Ljungby kommun
Småland

Martin Hansson & Per Stille

Institutionen för arkeologi och antikens historia

LUNDS
UNIVERSITET

Rapporter från Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet. Nr 11.

Runstenen i Tuna, Sm 42. Arkeologisk forskningsundersökning 2013. Tuna 10:1.
Ryssby socken, Ljungby kommun, Småland.

Martin Hansson & Per Stille

Lund 2014

© Författarna och Institutionen för arkeologi och antikens historia
Lunds universitet

Dnr, länsstyrelsen i Kronobergs län 431-5485-2012

ISBN 978-91-89578-55-5

Omslagsbild: Runstenen i Tuna. Foto: Martin Hansson.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Syfte och frågeställningar	7
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Metod	9
Kartanalys	9
Resultat	14
Söschaktningsgrävningen	14
Rutgrävningen	14
Runstenen	18
Fossil åkermark	23
Tolkning	23
Neolitikum	24
Vikingatid	24
Medeltid/Nyare tid	25
Referenser	26
Kartmaterial	27
Tekniska och administrativa uppgifter	28
Bilaga 1 Schaktbeskrivningar	29
Bilaga 2 Rutbeskrivningar	30
Bilaga 3 Anläggningstabell	31
Bilaga 4 Fyndlista	32

Sammanfattning

Som en del av forskningsprojektet "Runstenar i Tiohärad" genomfördes en arkeologisk forskningsundersökning i anslutning till runstenen Sm 42, RAÄ 38:1 i Ryssby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län, under fyra dagar i juni månad 2013. Syftet med undersökningen var att fastställa om det fanns spår efter verksamhet och/eller bebyggelse från sen vikingatid invid runstenen, samt att se om det gick att fastställa om stenen står på ursprunglig plats.

I anslutning till runstenen grävdes sammanlagt 15 kvadratmetersrutor för hand. I den intilliggande åkern norr och väster om runstenen drogs fem sökschakt för att utröna om det fanns boplatzlämningar i området. Invid runstenen fanns en stenpackning. På stenens västra sida grävdes tre kvadratmetersrutor till steril botten, som här låg ca 0,65 m under markytan. Runstenen förefaller stå på ursprunglig plats, i en 1,2x0,8 m stor nedgrävning fylld med 0,15–0,45 m stora stenar. Runstenen är totalt sett ca 2,75 m hög, varav 0,75 m är nedgrävd under mark. Inga recenta fynd påträffades och då nedgrävningskanten var svår att iaktta förefaller det som om runstenen står orubbad sedan den restes. I en av rutorna sydväst om runstenen framkom ett stolphål ca 0,4 m under markytan. Möjligen har detta haft med resandet av runstenen att göra.

I sökschakten framkom sammanlagt elva anläggningar, 8 gropar, 1 sönderplöjd härd samt 2 stolphål. Fynden utgjordes av slagen flinta och keramik, preliminärt neolitisk och från järnålder, en järnkula (kanonkula?) samt mindre fragment av järnslag. Det var tydligt att runstenen står inom en tidigare okänd neolitisk boplatz (se Ryssby 213). Boplatsen framträdde i sektionen i några av de rutor som grävdes som ett ca 0,15–0,2 m tjockt lager med brunsvart sand som framkom ca 0,35 m under markytan. Sannolikt ska de anläggningar som framkom kopplas till denna boplatz.

I den beteshage som fanns söder om runstenen kunde tre fossila åkerparceller iakttas (Ryssby 214). Parcellerna var ca 8–9 m breda och ca 35 m långa (V–Ö). De åtskiljdes av grunda rännor/diken. Den södra parcellens södra ränna gränsade omedelbart intill det i söder liggande gravfältet RAÄ 39. Eftersom den aktuella hagmarken inte odlas på 1802 års karta, och då parcellerna skär intill gravarna i RAÄ 39, bör parcellerna vara yngre än gravfältet och härröra från medeltida odling. Runstenen RAÄ 38 stod i den nordligaste parcellen.

Således visade undersökningen att runstenen står på ursprunglig plats samt att det under vikingatid inte förefaller ha funnits någon bebyggelse i runstens absoluta närhet. I området finns vidare en neolitisk boplatz samt medeltida (?) åkerparceller.

Undersökningen bekostades av anslag från Lennart J Hägglunds Stiftelse, Berit Wallenbergs Stiftelse och Hallenbladiska fonden.

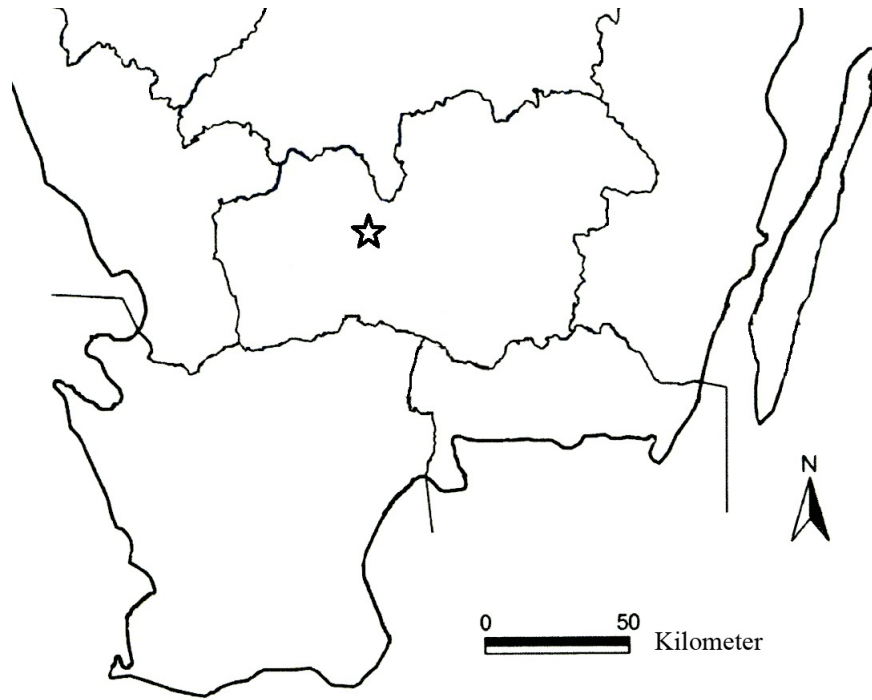

Fig. 1. Stjärnan visar undersökningens läge i Sydsverige.

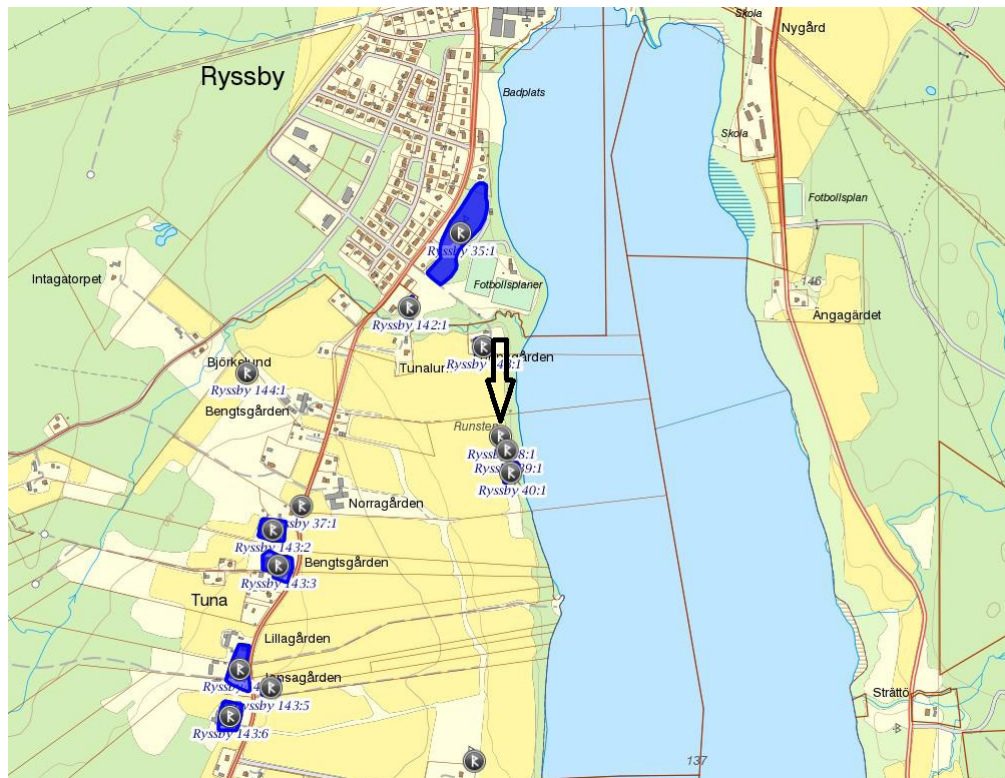

Fig. 2. Fornlämningssmiljön kring Tuna by, Ryssby socken. Pilen markerar läget för runstenen Sm 42, som är registrerad som RAÅ 38:1 i FMIS.

Inledning

Forskning om runstenar har varit betydande i Norden, men det mesta av forskningen har varit inriktad på inskrifternas betydelse. Runstenarnas plats i landskapet har inte studerats på samma detaljerade sätt. Runstenarnas placering i landskapet är en nyckel till förståelsen av vad dessa monument haft för betydelse och vad man velat åstadkomma med att utföra dem. Genom studiet av deras placering i landskapet får vi en bättre förståelse för det sammanhang där den språkliga texten har formulerats. Avsikten med projekt ”Runstenar i Tiohärads lagsaga i Smålands inland (se Hansson 2001, 2008, Hansson & Stille 2008, Stille 2002, 2006, 2007, 2008). Till skillnad från många andra projekt kring runstenar så är det här projektet uttalat tvärvetenskapligt till sin karaktär och innehåller både arkeologiska, kulturgeografiska och lingvistiska analyser. Projektet rör ett område och en tid som är litet utforskade och där det finns stor potential för kunskapstillväxt.

Som en del av detta större projekt genomfördes en mindre arkeologisk forskningsundersökning invid runstenen Sm 42, (RAÄ 38:1, Ryssby sn) under några dagar i juni månad 2013. Undersökningen genomfördes som ett samarbete mellan Lunds universitet, Linnéuniversitetet, Kulturparken Småland och Kronobergs Arkeologiska Förening. Medlemmar från föreningen deltog i fältarbetet och bidrog stort till det lyckade resultatet, både genom sina grävinsatser, men även genom att bidra till diskussioner om vikingatidens samhälle (fig. 15).

Föreliggande rapport redovisar de arkeologiska insatserna som gjordes och de resultat som uppnåddes. Resultaten kommer senare att vidare bearbetas och publiceras i ett annat vetenskapligt sammanhang tillsammans med övriga insatser från projektet ”Runstenar i Tiohärads lagsaga”.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen var att genom en arkeologisk undersökning göra detaljstudier på mikronivå av runstenens placering i landskapet. De frågor vi ville ha svar på genom den arkeologiska undersökningen var:

- Står runstenen på ursprunglig plats eller är den flyttad/rest i sen tid?
- Kan några spår efter ritualer invid runstenen spåras?
- Fanns det med runstenen samtida bebyggelse i det direkta närområdet, d.v.s. stod runstenen invid en vikingatida gård?
- Går det att arkeologiskt belägga en väg i runstenens direkta närområde?

Tillsammans med annan dokumentation av hur runstenen står i landskapet, varifrån den är synlig, från vilket håll texten kan läsas och hur runorna är huggna samt en analys av de historiska kartorna över Tuna by, ska undersökningsresultatet bidra till att belysa flera av forskningsprojektets frågeställningar.

Topografi och fornlämningsmiljö

Runstenen Sm 42 i Tuna by står i en öppen hagmark i anslutning till åkermark ca 55 meter från Ryssbysjöns strand på dess västra sida (fig. 2). Runstenen omtalar att den är rest över Tumme som var kung Haralds skeppare. Texten lyder i nusvensk översättning: ”*Tumme reste denna sten efter Assur, sin broder, som var skeppsman åt kung Harald*”. Vilken kung Harald som avses är oklart även om flera alternativ diskuterats i forskningen (se nedan).

Alldeles norr och väster om runstenen är odlad mark, medan det åt öster och söder är gräsbevuxen hagmark som idag betas. Hagmarken utgör strandzon mot sjön. Strandbrinken är ovanligt brant för att vara en småländsk insjö. Enligt uppgift från markägaren ska Ryssbysjön vara sänkt ca 1,8 meter, vilket ursprungligen bör ha givit runstenen ett mera strandnära läge än idag. Cirka trettio meter söder om runstenen ligger ett gravfält, RAÄ 39:1, bestående av åtta högar och nittio meter söder om runstenen finns ytterligare ett gravfält, RAÄ 40:1, bestående av tretton högar. Ytan mellan de båda gravfälten är odlad och det är möjligt att de en gång utgjort ett sammanhängande gravfält. Inga av gravarna är undersökta, men gravtypen dateras till vikingatid.

Vikingatiden är starkt representerad i Ryssby socken. I kyrkan har påträffats en runsten, Sm 39. Ytterligare en runsten, Sm 40/41, varav ett fragment är bevarat och dokumenterat. Söder om kyrkan finns ett vikingatida höggravfält, och ungefär 400 meter nord och nordväst om runstenen finns ytterligare två höggravfält med sammanlagt närmare 90 gravar (RAÄ 35:1, RAÄ 142:1). På RAÄ 35 undersökte Carl Wibling två högar år 1890. I den ena påträffades ett brandlager med den undre delen till en oval spännbuckla av brons (troligen av typen P51), i den andra ett brandlager med brända ben, kol och aska men inga gravgåvor (SHM 8923:3). Spännbucklan daterar graven till 900-tal.

Det finns även uppgifter om att ett vikingatida skattfynd påträffats i Tuna by. I samband med att arkeologen Nils Gustaf Bruzelius 1855 undersökte två högar på gravfältet vid Ryssby kyrka gjorde han även noteringar om att man påträffat mynt i Tuna by. Enligt Bruzelius sade befolkningen att det tidigare legat en köping eller stad på Tunas ägor och att man vid plöjning ska ha påträffat stenlagda gator och gamla silvermynt. En gammal kvinna skulle några år tidigare ha påträffat 12 silvermynt av vilka bara ett tillvaratagits, ett mynt som enligt Bruzelius var ett engelskt mynt präglat under tidigt 1000-tal under Knut den store (Knutsson 1995). Från Ryssby socken är förövrigt ytterligare ett skattfynd känt, från Östraby strax nordost om kyrkbyn Ryssby. Här hittades vid dikesgrävning 1858 ett skattfynd på ca 330 g silver, bestående av 131 mynt (54 danska, 71 tyska, 6 engelska) samt bitsilver. De yngsta mynten är präglade kring 1050–1060 varför skatten bör ha lagts ned kort därefter (G. Larsson 1978:13).

Även ortnamnet Tuna är intressant i sammanhanget. I Mälardalen har flera forskare kopplat samman -tunaorter med centralplatser under järnålder och tidig medeltid (jfr Holmberg 1969, Olsson 1976, Hyenstrand 1982). I det skriftliga källmaterialet omnämns Tuna i Ryssby socken dock förhållandevis sent. Första gången är år 1400, då Birger Trolle d.ä. fick två gårdar i byn av sin halvbror, riddaren Erik Nilsson (bjälke). Gårdarna var Eriks arv från sin fader, riddaren Nils Dannes (död 1364) vilken bodde i Böksholm i Drev socken norr om Växjö, där han av allt att döma hade en befäst sätesgård (Holmberg 1969:240, Hansson 2001:159f, 335 anf litt). År 1424 gav Birger Trolle d.y. fyra gårdar i Tuna by i morgongåva till sin hustru. Fortfarande 1498 och 1562 ägdes fyra gårdar i Tuna av släkten Trolle.

Även andra frälsemän ägde dock enstaka gårdar i Tuna. 1451 sålde Eggert Krum-

medige en gård i byn till välboren man Olof Jönsson (stenbock), med sätesgård i Erikstad i Vittaryd socken, och 1491 sålde Eggerts änka Marina Jönsdotter en gård i Tuna till Sten Sture. Således fanns under 1400-talet minst sex gårdar i Tuna by som ägdes av olika frälsemän, ingen av dem förefaller dock ha haft sin sätesgård i byn. I 1500-talets jordeböcker hade Tuna by sju gårdar, sex som ägdes av frälsemän och en som brukades av en kyrkolandbo, Lunnegården. Utsädesuppgifterna kring 1560 visar att byns gårdar var olika stora (Holmberg 1969:240f).

De äldsta kartorna över Tuna (se vidare nedan) visar också att byn bestod av sju gårdar. Skeda, söder om Tuna by var ett eget hemman men hade sina ägor samfällt med byn enligt storskifteskartan från 1801–02. Byns övriga gårdar låg med ett undantag samlades på rad i två grupper längs den nord-sydliga landsvägen genom byn. Undantaget var Lunnegården som låg ensamt en bit norr om de övriga gårdarna. Fornlämningsskildern visar att Tuna by existerade redan under vikingatiden och de många gravfälten visar att byn redan då bör ha bestått av flera gårdar.

Metod

Undersökningen gjordes till dels med hjälp av traktorgrävare som tog upp sökschakt i den brukade åkern för att se om boplatslämningar eller andra förhistoriska lämningar fanns påträffas i närområdet invid runstenen (fig. 3). Traktorgrävaren tog bort matjord och de anläggningar som framträdde dokumenterades och undersöktes med spade och skårslev. Intill runstenen användes inte maskinen, utan här togs rutor upp med handkraft för att undersöka och dokumentera den mindre stenpackning som kunde anas under grästorven runt själva stenen. Dessutom grävdes ett antal rutor i hagmarken söder om runstenen, i området mellan runstenen och gravfältet RAÄ 39:1, i syfte att se om här fanns fornlämningar. Efter att grästorven tagits bort grävdes rutorna med skårslev till den sterila undergrunden framträdde. Fynd tillvaratogs och deras fynddjup noterades. Vid fyndregistreringen omvandlades fynddjupet sedan till det lager som framträdde i respektive rutas sektion, varför fynden i fyndlistan är relaterade till respektive ruta samt tillhörande lager.

Efter undersökningen lades alla schakt och rutor igen. I området runt runstenen användes metalldetektor för att eftersöka metallfynd (huvudsakligen framkom sentida järnskrot). Alla fynd som bedömdes ha betydelse för projektet togs tillvara och registrerades. Enstaka fynd kastades efter fyndregistrering (se bilaga 4). Fynden förvaras på Smålands museum, Växjö, i väntan på fyndfördelning.

Dokumentationen skedde med hjälp av digitalfoto samt via digital inmätning med totalstation. Alla inmätningar registrerades i dokumentationsprogrammet Intrasis. Anläggningar undersöktes med grävsked och sektionen dokumenteras genom handritning samt daterades huvudsakligen utifrån fynd. Schakt- och rutbeskrivningar upprättades (se bilaga 1 och 2), dessutom gjordes en särskild dokumentation av runstenen.

Kartanalys

Inför undersökningen gjordes en analys av det äldsta historiska kartmaterialet över Tuna by. Arbetet utfördes av Ådel Vestbö-Franzén vid Jönköpings läns museum. Nedanstående analys av kartmaterialet bygger på det underlag som hon lämnat (mars 2013). Den äldsta historiska kartan över Tuna by är en geometrisk avmätning från 1703 över Tuna Bengtsgård (F59-55:1). Här syns byns tomter, åker och äng översiktligt, men runstenen är inte

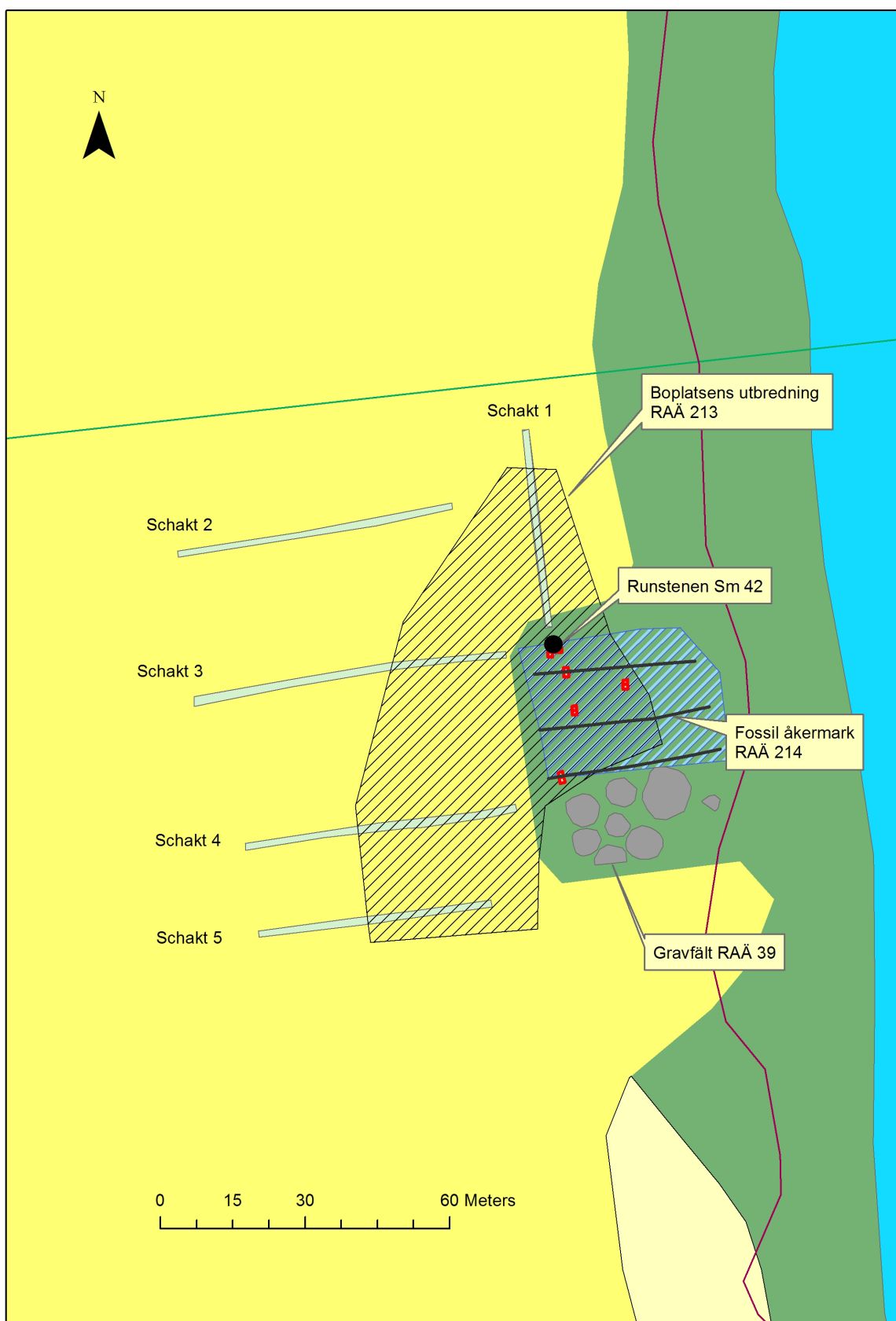

Fig. 3. Översikt över undersökningsområdet vid Sm 42. Runstenen är markerad med svart cirkel. Rött markerar de rutor som grävdes. Vidare ses de grävda sökschakten samt utbredningen för den neolitiska boplats samt den fossila åkermark som hittades.

markerad. Det är den inte heller på den mer detaljerade storskifteskartan från 1801-02 (F59-55:3). Här ligger gårdarna i Tuna by i sitt nuvarande läge längs med vägen i kanten av inägomarken, vars åker och äng sträcker sig ner mot sjön i öster. Inägan delas i en västlig och en östlig del av en väg som löper i nordsydlig riktning genom byns marker.

Runstenen omnämns inte explicit i någon kartas text och tas inte heller med i kartbilden. I kartan från 1801 omnämns dock åkrarna närmast runstenen som *Runnåker*. Detta kan anspela på runstenen, men förleden *runn-* skulle också kunna syfta till en rönndominerad trädvegetation i anslutning till åkern. Men det förefaller som om *runn-*förleden här skall knytas till runstenen. Lantmätaren använder begreppet *fil* eller *fill* för små ängsstycken mellan åkerytor, det som på andra ställen kallas *ren*. Ett sådant litet ängsstycke ligger strax norr om runstenen och betecknas som *Runnesfilen*. Ägan där runstenen står betecknas som *Stenfilen* och används som äng. På kartan brukas marken norr och väster om runstenen som åker 1801–02, precis som idag. Däremot var området söder om runstenen ängsmark (fig. 4). Möjligen ska ordet ”sten” i marknamnet referera till själva runstenen eftersom topografin i övrigt är stenfri och marken sandig.

Kartan från 1801 är lämpligast att använda vid en retrospektiv studie av Tuna (fig. 4). I kartan finns ägoindelningar som kan användas för att hitta äldre bebyggelselägen och olika tidsskikt i byterritoriets framväxt. Detta är dock inte det primära när runstenens läge skall diskuteras eftersom den är belägen ganska långt från Tuna bys bytomt och norr om byns centrala åkermark. Tunas bytomt med fem av byns sex gårdar är belägen utmed en väg i ungefär nordsydlig riktning väster om den teguppdelade åker- och ängsmarken. Mellan bebyggelsen och sjön i öster är det 600–750 meter. Den nordligaste av gårdarna, Lunnagården är dock belägen utanför bytomten och i byterritoriets nordligaste del. Den är skild från resten av byn med åker och äng samlad strax söder om gårdsbebyggelsen och den å som löper ut i Ryssbysjön. Norr om ån fortsätter Tunas ägor i form av ängar upp mot utmarksområdet där Ryssby och Tuna byar möter. I detta område finns ett yngre järnåldersgravfält med 80 högar (Ryssby 35).

En analys av ägoupindelningen av åker och äng i Tuna ger vid handen att Lunnagården inte är infogat i samma tegstruktur som resten av byn. Lunnagården ingår inte i den tegstruktur som här har tolkats som den primära, men gårdens sydligaste åkertegar ligger inom ett område som har tolkats som sekundärt uppdelat. I detta område återfinns även runstenen. Det är möjligt att en koppling skall göras mellan Lunnagården och runstenen.

Från Ryssby leder två vägar söderut, vägskälet där vägarna skiljs, är beläget strax norr om gravfältet Ryssby 35. En av vägarna går i västlig riktning genom Tuna bytomt, den andra passerar gravfältet på östra sidan, fortsätter ner förbi Tuna Lunnagården och följer sjön ca 150–200 meter från stranden. Även mellan denna väg och runstenen är det 100 meter. Det förefaller sannolikt vara den äldsta vägen genom byns marker.

Med jämna mellanrum finns en *Storåker* eller ett *Bredabol* längs med denna väg. Detta är troligen ”hemåkrar” till ett antal gårdar vars tomter bör ha funnits där åkrarna *Husgården* ligger. Husgården utgör ett oerhört starkt belägg för en tidigare bytomt. Tolkningen är något oklar, ägan kallas ibland *Husgården*, ibland *Hedsgården*, men bebyggelseindikerande är namnen hur som helst, men *hus-* är mest pregnant. Ytterligare intressanta namnindikationer ger *Hallåker* och *Hallåkersfilen*, *Torget* och *Wigårdsfilen*.

En indikation att man är något på spåret är att leta efter bol, både som för- och efterled. Bolet var den mest högavkastande ängen och låg oftast helt nära gården. Bolnamn utslängda i ägorna indikerar således ett övergivet bebyggelseläge. Bol kan också betyda gårdstomt. I Tuna finns diverse bol, men de ligger mestadels intill de nuvarande gårdarna och hör således till dem, men just *Bredabol* och *Bolet* vid Storåkrarna kan vara

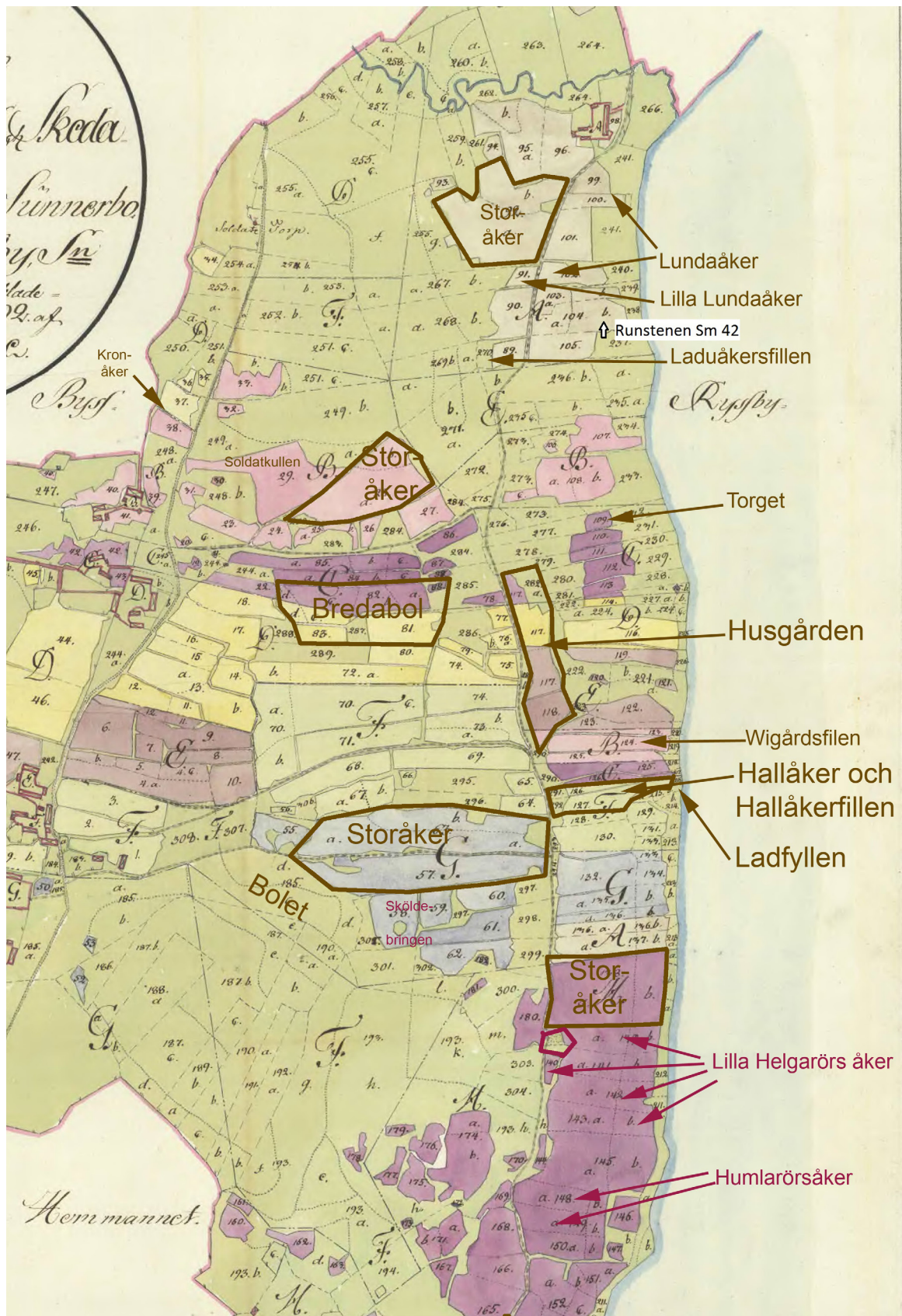

Fig. 4. Utdrag ur 1801 års storskifteskarta över Tuna by med bebyggelseindikerande ägonamn markerade. Runstens läge markerat i norra delen av byområdet, De dåvarande gårdarna syns i kartans vänstra del, förutom Lunnagård som ligger ensamt längst i norr. Kartanalys av Adel Vestbö-Franzén, Jönköpings läns museum. Fri skala.

indikationer på äldre bebyggelselägen.

Lundaåker i norra delen av bymarken har givetvis med Lunnagården att göra och det är intressant att se hur denna gård har alla ägor väl samlade. Vi vet ju inte hur det såg ut innan storskiftet, men om gårdens åker varit tegskiftade har det nog bara gällt åkrarna i söder, där tegindelning kan anas. Men här finns också ett *Laduåkersfillen* i ängsmarkan söder om gården som indikerar läge för äldre bebyggelse.

Runstenen skall även ses som en del av en miljö med de två högggravfälten Ryssby 39 och 40 med sammantaget drygt tjugo högar. Liksom runstenen var gravfälten avsedda att ses av förbipasserande. Det är således inte bara möjligt utan högst sannolikt att det har gått ut en vinterväg över Ryssbysjön vid stenen. Ryssbysjön norra ände är belägen bara 1200 meter norr om stenen vilket gör att en vinterväg här inte var av nöden för landförbindelsens skull, utan vintervägarna var framför allt transportleder för varor som endast med svårighet kunde transporteras på landsvägarna sommartid. Det kan vidare spekuleras i om Ryssby och Tuna haft gemensamma båtplatser i området. Ryssbysjön var den nordligaste sjön i ett större sjösystem som mynnade i Möckeln i söder.

Mycket talar således för att bebyggelsen i Tuna by omstrukturerats, oklart när. Ett äldre byläge kan anas i anslutning till den östra vägen genom bymarken, vilket innebär att byn ursprungligen legat både betydligt närmare sjön, men även närmare runstenen. Däremot finns i kartmaterialet inga indikationer på ett gårdsläge invid runstenen. Det ska även noteras att runstenen står på Lunnagårdens marker, men en bra bit söder om det äldsta gårdsläget.

En annan intressant karta i sammanhanget är en storskifteskarta från 1778 över den samfällt ägda skogen, en s.k. skogelagskarta till enheterna Tuna, Väraboda, Stora och Lilla Boaryd, Tranhult, Ottersnäs och Skeda (07-rys-112). Clas Tollin har tidigare för Smålands del diskuterat den samfälliga ägda skogen och skogelagen och menar att de enheter som ingått i ett skogelag kan ha haft ett gemensamt ursprung, där en av enheterna varit den ursprungliga bebyggelseenheten och de andra enheterna i skogelaget avgärda enheter till denna. Denna ursprungsenhet bör ha varit större och äldre än de andra. Skogelaget skulle således vara en rest av ett äldre ägoområde med rötter i tidig medeltid, där ursprungsenheten ofta har vikingatida gravfält, något som omgivande enheter saknar. Ofta nämns även ursprungsenheten först av de uppräknade enheterna i skogelaget (Tollin 1999:65f, 70).

I det aktuella fallet förefaller Tollins antaganden korrekta. Tuna by är den enhet som nämns först av de uppräknade enheterna på kartan, det är den klart största enheten och den enhet som har flera vikingatida gravfält, medan övriga ingående enheter saknar gravfält av yngre järnålderskaraktär. Undantaget är en osäker hög i Boaryd (Ryssby 41:1) som möjligen kan vara en rest av ett bortodlat gravfält. I 1538–44 års jordeböcker bestod Tuna av 7 gårdar, medan Väraboda, Boaryd, Ottersnäs och Skeda var ensamgårdar. I Tranhult fanns två gårdar, en av dessa låg dock öde (L.-O. Larsson 1978, 65f). Även när man tittar på ortnamnen kan man se att övriga ingående enheter har namn av yngre karaktär, medan Tuna och kanske möjligen även Skeda kan vara namn av förhistorisk karaktär. Den bild som framträder av skogelagskartan är således att Tuna ursprungligen kontrollerat ett stort område, på vars marker ett flertal enheter etablerats. Hypotetiskt sker denna kolonisation under tidig medeltid. Rent geografiskt ligger Tuna i det nordöstra hörnet av skogelaget, på den sandiga och lättodlade jorden invid Ryssbysjön, medan de sekundära enheterna etablerats i områdena söder och väster om Tuna.

Resultat

Nedan beskrivs resultaten från den gjorda undersökningen. Först redogörs för sökschaktsgrävningen, därefter för rutgrävningen och studien av runstenen. Undersökningen underlättades av att hela området täcktes av ytterst lätta och sandiga jordar. Stenar förekom i princip inte alls i marken. Det totala lagerdjupet på matjorden varierade, från endast 0,2–0,3 meter i åkermarken till upp till närmade 0,65 meter inne i hagmarken. Skillnaden i lagertjocklek beror sannolikt på att hagmarken inte varit utsatt för plöjning med moderna metoder.

Sökschaktsgrävningen

Med hjälp av traktorgrävare togs sammanlagt fem sökschakt upp i den angränsande åkern väster och norr om runstenen (fig. 5). Den sammanlagda längden på sökschakten uppgick till ca 260 meter och schaktbredden var ungefär 1,5 meter, vilket innebär att ca 390 kvadratmeter yta togs upp i åkermarken. Jordmånen bestod av mullblandad sand och undergrunden utgjordes av sand. Tjockleken på matjorden varierade mellan 0,2–0,5 meter och var som tjockast i den östra delen av schakt 4. I sökschakten framkom sammanlagt elva anläggningar, sju gropar, en ränna, en sönderplöjd härd samt två stolphål. Flesta anläggningar påträffades i schakt 4 med sex stycken följt av schakt 1 med tre stycken. Djupet på anläggningarna varierade mellan 0,02–0,5 meter, men flera var rätt grunda, sannolikt beroende på att de var skadade av plöjning. De låg också så spritt att några strukturer, exempelvis hus, inte gick att urskilja. Anläggningarna beskrivs i bifogade anläggningstabell (se bilaga 3). I schakt 1 hittades även ett lösfynd i form av ett avslag av flinta (Fnr 38), det enda fynd som annars gjordes i anläggningarna var ett mindre flintavslag i A5 (Fnr 41), vilket antyder att boplatslämningarna bör dateras till stenålder, en datering som stöds av de fynd som påträffades vid rutgrävningen.

Rutgrävningen

I hagmarken där runstenen står grävdes sammanlagt 15 kvadratmetersrutor. Sju av dessa låg omedelbart i anslutning till runstenens västra och södra sida. Resterande åtta kvadratmetersrutor spreds ut i hagmarken söder om runstenen, men norr om gravfältet RAÄ 39. Rutorna beskrivs i detalj i bilaga 2. Läget för de enskilda rutorna framgår av fig 6.

Ruta 10, 20, 21, 22, 30, 31, 32 lades alla i anslutning till runstenen, på dess södra och västra sida. Av rutorna kom ruta 31 och 32 enbart att torvas av så att stenpackningen runt runstenen framträdde tydligt. Ruta 10, 20 samt 30 grävdes ned till steril botten. I ruta 21 och 22 grävdes den södra halvan ned till steril botten medan de norra halvorna enbart torvades av. Att döma av de rutor som grävdes till steril botten uppgick lagertjockleken till ca 0,6–0,65 meter. Lagerbilden var likartad i de rutor som grävdes till steril botten. Under grästorven (0,1 meter tjock) kom ett lager med grå sand (0,2 meter tjockt) och under detta ett kulturlager av brunsvart sand med enstaka träkol. Kulturlagret var ca 0,2 meter tjockt och fyndförande (fig. 7). Ett förhållandevis rikligt material av splitter, avslag och avfall av flinta, framför allt limhamnsflinta, men även keramik tillvaratogs. Fynden visade att kulturlagret var betydligt äldre än runstenen och snarare representerade en neolitisk boplatz (Ryssby 213). Även i de övriga rutorna inom hagmarken framkom fynd av flinta och i ruta 50+51 även ornerad keramik (fig. 8). En skärva med nageltryck strax under mynningen uppvisar likheter med den tidigneolitiska keramik som tidigare hittats i Kv Seglaren i Växjö (Åstrand 2004). Flintmaterialet

Fig. 5. Söschakten med påträffade anläggningar.

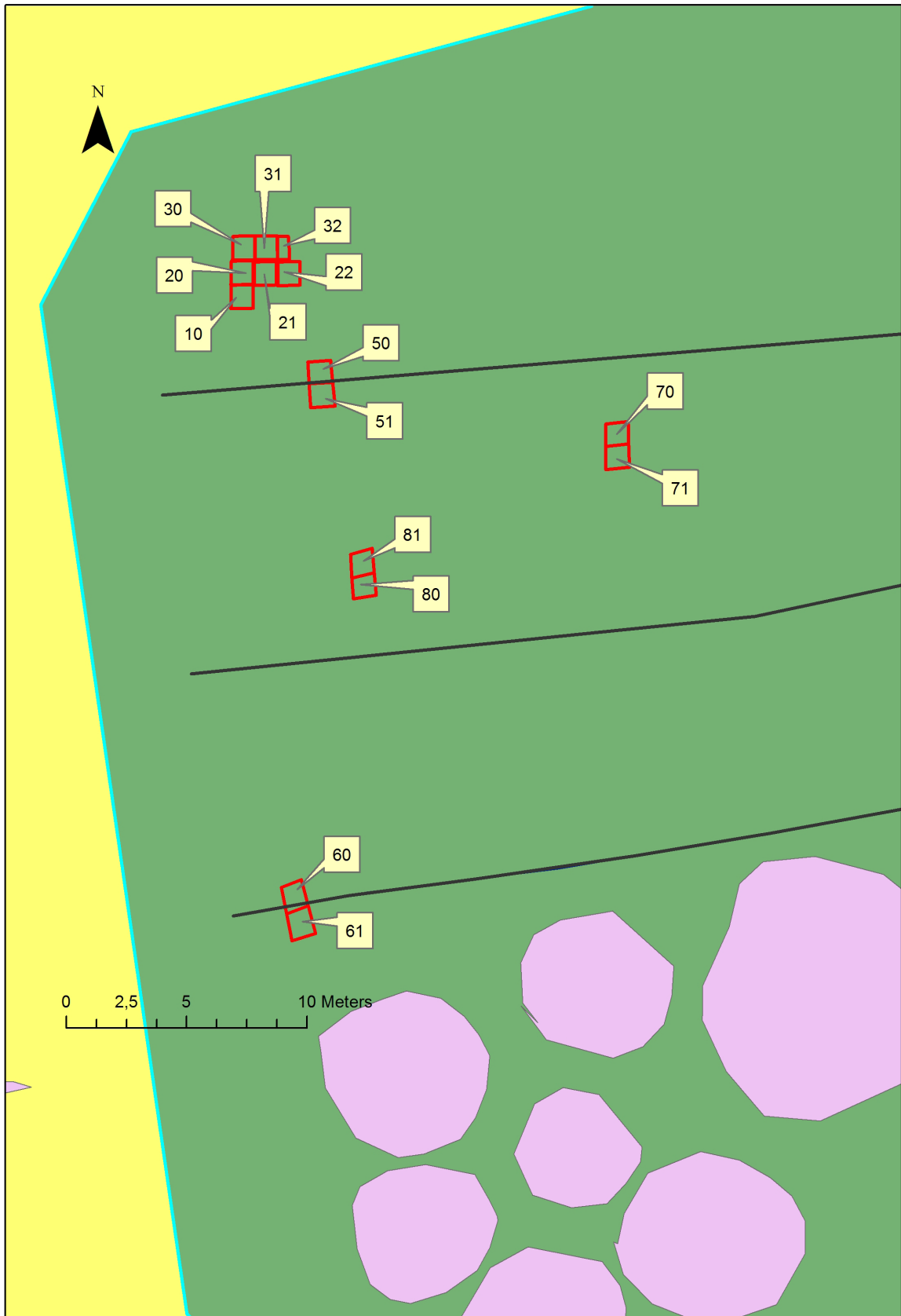

Fig. 6. Läget och numrering för de rutor som undersöktes. Rutorna placerades fritt i de lägen där de bedömdes ge mest information och mättes därefter in med totalstation. Runstenen står i ruta 31 (se fig. 9). I kartans nedre del gravar tillhörande gravfältet RAÄ 39:1. De svarta linjerna visar parcelldikenas lägen.

Fig. 7. Lagerföljden i ruta 50 och 51. I botten syns det neolitiska kulturlagret tydligt. Foto från väster. Martin Hansson.

Fig. 8. Molly Hansson med en av de neolitiska keramikskårvorna som påträffades i ruta 50/51. Foto Martin Hansson.

är typiskt för Smålands inland på det sättet att det framför allt består av små fragment vilket visar hur långt man använt flintmaterialet. Bland fragmenten finns enstaka mikrospånsliknande bitar (ex Fnr 25, 27). Förutom recenta fynd (se nedan) hittades även några bitar av slaggljknande fragment samt en kanonkula(?) (Fnr 10). Den senare framkom ca 0,2 meter under markytan, i övergången mellan grästorven och det underliggande lagret. Kulan är rund, av järn, ca 43-44 millimeter i diameter och väger ca 310 gram.

Vid avtorvningen runt runstenen visade det sig att det fanns en stenpackning som omgav denna. Delar av denna kunde anas redan innan undersökningen startade (fig. 9, 11). Stenpackningen bestod av två distinkta lager av sten. Överst fanns en del löst liggande sten som förefaller ha hamnat runt runstenen i relativ sen tid. Under en av dessa hittades exempelvis ett mynt, en femöring från 1972 (Fnr 20) och här framkom även sentida glasskärvor och hagelpatroner som visar att besök på platsen av olika anledningar skett under 1900-talet (Fnr 21, 23). Under detta övre lager av sten, som kanske hamnat på platsen i samband med röjnings-/odlingsaktiviteter på platsen, framkom ytterligare sten som låg i en krans runt runstenen. Att döma av stenpackningens ytliga utbredning stod runstenen i en ca 1,20 x 0,8 meter stor nedgrävning. Denna nedgrävning var sannolikt fylld med sand och 0,15–0,45 meter stora stenar som packats runt runstenen när denna restes.

Genom att ruta 30 grävdes i botten på runstens västra sida (textsidan) bekräftades denna tolkning. Det gick här att se att runstenen stod i en nedgrävning som åtminstone var 0,75 meter djup räknat från dagens markyta (fig. 10, 13). Kanten av nedgrävningen var bortsett från stenfyllningen svår att iaktta varför nedgrävningen sannolikt dels är av hög ålder, dels är igenfylld med samma sand som först grävdes upp. Stenfyllningen i nedgrävningen var dock mycket tydlig eftersom de kringliggande lagren helt var stenfria. För att inte riskera stabiliteten på runstenen grävdes ruta 30 inte i botten ända intill runstenen, utan en bank, ca 0,1 meter bred, sparades längs den östra kanten av rutan. Det gick dock att fastställa att nederkanten av runstenen står ca 0,75 meter under markytan (räknat från nedersta begränsningslinjen på runinskriften). Sammanlagt är alltså runstenen ca 2,75 meter hög räknat från topp till botten. Det mesta tyder således på att runstenen står på ursprunglig plats där den en gång restes.

Runstenen

Runstenen är första gången omnämnd i Rannsaktionsprotokoll från 8 april 1667, "Runsteen finns i Tuna gierde". Även Liljegren (1833: 139) anger platsen som Tuna gärde, vid sjön. Runstenen är väl beskriven hos Kinander (1935–61) och Helmer Gustavsson i sin rapport till Länsstyrelsen 2005 bekräftar läsningen. Vad som framkom vid utgrävningen är dels runstens verkliga storlek på den runristade sidan, ca 273 cm, d.v.s. runstenen är knappt 75 cm från botten upp till ristningen. Man kan förmoda att den östra sidan inte avsevärt skiljer sig i mått. Bredsidorna är ganska ojämna varför bredden på smalsidan varierar från ca 20 till 40 cm. Man får räkna med att en ganska stor del av den inte runristade ytan har funnits under jord. Dock utgör den del av runstenen som funnits under jord mindre än en fjärdedel av hela storleken. Stenpackningen har troligen varit väl synligt och kan ha gått över den omgivande markytan. Den bör i så fall ses som en del av själva monumentet. Runstenen kan inte knytas omedelbart till gravfält eller väg. Den bör dock ha varit synlig såväl ifrån en väg som gått längre väster ut som ifrån sjön och en eventuell vinterväg. Ett sådant läge diskuterar också Gunnar Ekholm (1950).

Runinskriftens läsning är tämligen säker och de problem som kvarstår rör vad "skeppare" kan innebära och vem kung Harald var. Det har naturligtvis också betydelse

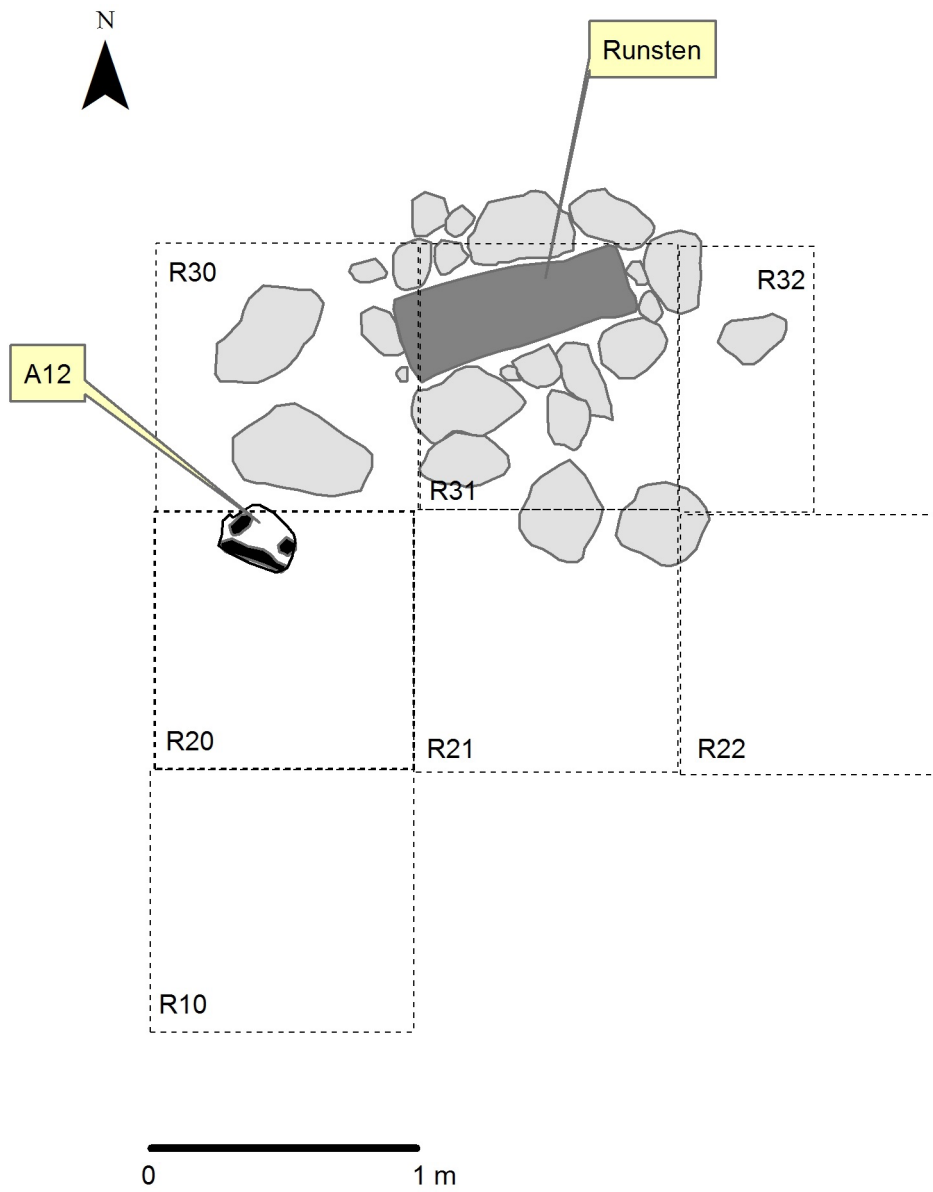

Fig. 9. Plan över rutorna runt runstenen Sm 42. Under grästorven framkom en stenpackning som omgav runstenen. De stora ytliga stenarna är dock troligen recenta. Strax sydväst om runstenen framkom stolphålet A12 ca 0,4 meter under markytan.

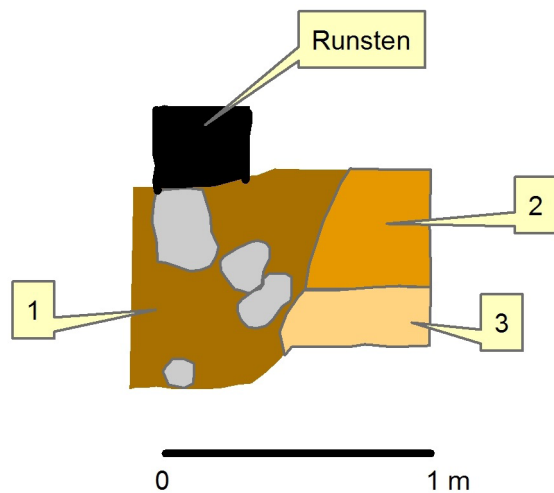

Fig. 10. Profil mot öster i ruta 30 visande den stenfyllda nedgrävningsgropen för runstenen. Notera att det av säkerhetsskäl inte grävdes ända intill runstenen för att inte destabilisera denna. Lagerbeskrivning: 1. Brun sand med stenar, 0,1-0,3 m stora. 2. Grå sand. 3. Brunsvart sand, kulturlager till den neolitiska bopplatsen.

Fig. 11. Efter avtorvning framträdde det övre lagret av stenpackningen runt runstenen tydligt. De övre större stenarna var dock ditlagda i senare tid. Foto från söder. Martin Hansson.

för runstensens kronologiska horisont. Kinanders (1935–61) dateringar, som ifråga om identifikationen av kung Harald går tillbaka på hans licentiatavhandling 1922, bygger på resonemang som i stort kan visas ej hållbara. Rent allmänt kan sägas att denna typ av oornerade stenar av den moderna forskningen närmast hänförs till tidigt tiohundratals c. 980–1015 (Gräslund 2002:147, 2006:126). Det kan stämma väl med de övriga likartade runstenar som talar om Englandsfärder och som ofta kan sättas i samband tiden för förnyade angrepp på England från 990 och avslutas med Knut den stores stora gäld 1018. Den Harald som det bör vara fråga om är därför troligast den danske kungen Harald Svensson 1014–1018. Man kan dock inte utesluta att det rör sig om Harald Gormsson eller kanske någon person som antagit kunganamn utan att lämna spår i källorna. Är det Harald Svensson har vi ett tidigaste årtal 1014. Möjligen är det också så att runstenen rests under dennes regeringstid eller relativt kort efter hans död.

Sven B.F. Jansson (1978) antar att Sm 42 inte är ristad av samma ristare som Sm 39 vid Ryssby kyrka. Runformer och formulering tyder snarast (om än inte entydigt) på att det rör sig om olika ristare. Det finns dock två drag som kan indikera ett samband. Dels är det det ovanliga sättet att arrangera minnesformeln på runstensens smalsida, dels är det den speciella runkors som avslutar runslingan. Stenarna bör höra till ungefär samma tidshorisont och rimligen har ristaren av den ena stenen känt till den andra. Sm 39 kan klart hänföras till en ristare som gjort ett flertal ristningar i Finnveden bl. a. den ståtliga Sm 5 i Transjö. Intressant nog förekommer namnet Assur på den inte allt för avlägsna Sm 37 i Nöttja socken.

I en av rutorna sydväst om runstenen, ruta 20, framkom ett stolphål ca 0,4 m under markytan, A12. Stolphålet kantades av stenar, 0,1-0,25 meter stora och var tydligt stenskott. Det var ca 0,25 x 0,2 meter stort är det uppdagades och ca 0,12 meter djupt (fig 9, 14). Två saker ska noteras rörande stolphålet. För det första var det grävt igenom det neolitiska kulturlagret, och det var inte heller nedgrävt så djupt så att det gick ned i

Fig. 12. Per Stille dokumenterar runstenen. Foto från söder. Martin Hansson.

Fig. 13. Den stenfyllda packningen runt runstenen framträdde tydligt. Foto från väster. Martin Hansson.

den sterila sanden. Sammantaget antyder detta att stolphålet inte tillhör den neolitiska bebyggelsen utan ett yngre skede. Möjligen har här stått en stolpe som använts i samband med själva resandet av runstenen.

De övriga rutor som grävdes i hagmarken uppvisade samma lagerföljd som rutorna kring runstenen. Ett tydligt kulturlager framträdde bara i ruta 50 + 51 strax söder om runstenen, men fynd av flinta och fragmentariska keramikskärvor gjordes i princip i alla rutor som grävdes i hagmarken, även om något distinkt kulturlager inte framträdde längre åt söder och öster.

Fossil åkermark

I hagmarken söder om runstenen kunde även tre svagt välvda fossila åkerparceller iaktas (Ryssby 214) (se fig. 3, 6). Parcellerna var ca 8–9 m breda och ca 35 m långa (V-Ö) och kunde urskiljas eftersom hagen var betad av hästar vid undersökningstillfället. De tre parcellerna åtskiljdes av grunda rännor/diken, ca 0,05–0,1 meter djupa och ca 0,5 meter breda, som utgjorde gräns mellan de skilda parcellerna. I öster går parcellerna i princip ända ned till den forna strandbrinken. Den sydligaste parcellens södra ränna gränsade omedelbart intill gravfältet RAÄ 39, men skar inte någon av gravarna. Ett par av rutorna, ruta 50+51 samt 60+61 lades i nord-sydlig riktning genom det norra respektive sydligaste diket. Syftet var att se om diken kunde urskiljas i profilerna. Så var dock inte fallet. I båda rutorna framträdde bara diket som en svag försänkning av grästorven och det undre lagret av gråbrun sand. Odlingen har inte gått ned i steril botten.

Tolkning

I detta avsnitt görs en kort sammanfattande tolkning av de arkeologiska spår som påträffades samt en återkoppling de frågeställningar som sattes upp inför undersökningen. Syftet med undersökningen kom att uppfyllas, men dessutom visade sig platsen dölja även andra arkeologiska lämningar som tidigare var okända. Kapitlet belyser de olika

Fig. 14. Det stenskodda stolphålet A12. Foto från väster. Martin Hansson.

lämningarna i kronologisk ordning. Det ska betonas att problematiken kring runstenen, bebyggelsen och landskapet kommer att utvecklas i annat sammanhang.

Neolitikum

Det var tydligt att runstenen står inom en tidigare okänd neolitisk boplats (Ryssby 213). Boplatsen framträdde dels som en fyndförande kulturlager i anslutning till runstenen, dels som fynd av flinta inom hagmarken samt genom de anläggningar som hittades vid sökschaktsgrävningen (se fig 3). Det ska genast sägas att dessa anläggningar inte daterats, men det mesta talar för att anläggningarna ska kopplas ihop med den neolitiska boplatsen. Denna verkar vara ca 100 x 60 meter stor. Att närmare datera boplatsen låter sig inte göras, men mikrospån samt keramik som förefaller tidigneolitisk gör att åtminstone delar av boplatsen kanske ska hänföras till tidigneolitikum.

Det topografiska läget på en sandig platå intill Ryssbysjön får sägas vara mycket lämpligt för en stenåldersboplats och att fynd från stenålder skulle påträffas kom inte överraskande, däremot att det skulle förekomma fynd i sådan omfattning som det gjorde. Sexton fyndnummer upptas av flinta, men den sammanlagda vikten på flintan uppgår trots det inte ens sammantaget till 40 gram, vilket visar hur väl detta material utnyttjats. Flintmaterialet är ytterst fragmenterat.

Boplatsen förefaller välbevarad i de delar som ligger i hagmarken runt runstenen, men skadad av odling i åkermarken. Antalet kända och undersökta neolitiska boplatser i Kronobergs län är fåtaliga, varför boplatsen får sägas ha ett stort vetenskapligt värde (jfr Åstrand 2005). Det ska också noteras att den ligger i direkt anslutning till Ryssbysjöns strand, en typ av topografiskt läge som vanligtvis tillskrivs mesolitiska boplatser.

Vikingatid

De huvudsakliga frågeställningarna inför undersökningen var förknippade med runstenen. Följande frågor sattes upp inledningsvis.

- Står runstenen på ursprunglig plats, eller är den flyttad/rest i sen tid?
- Kan några spår efter ritualer invid runstenen spåras?
- Fanns det med runstenen samtida bebyggelse i det direkta närområdet, d.v.s. stod runstenen invid en vikingatida gård?
- Går det att arkeologiskt belägga en väg i runstenens direkta närområde?

Efter undersökningen kan vi nu säga att runstenen med största säkerhet står orubbad på sin ursprungliga plats, att det inte har funnits någon samtida bebyggelse i det direkta närområdet och att det inte verkar ha skett några ritualer i anslutning till runstenen under vikingatid. Det gick inte heller att belägga förekomst av någon väg i området omedelbart väster om runstenen. Rester efter en sådan kan dock ha odlats bort för länge sedan, och den sandiga markens beskaffenhet gör att någon direkt vägbeläggning inte var nödvändig. Även om de flesta frågorna besvarades med negativa resultat, är svaren viktiga för projektets fortsättning eftersom det nu går att diskutera runstenens vikingatida mikrotopografi med större säkerhet än tidigare. I det fortsatta arbetet kommer vi att ytterligare utnyttja det historiska kartmaterialet, där inte minst indikationerna på att det skett stora omstruktureringar av byn måste tas i beaktande, precis som det faktum att

Lunnagård, på vars ägor runstenen står har huvuddelen av sina ägor i hemägoblock (jfr Hansson 2001:154f, Tollin 2010:132). Är detta reminiscenser av en tidigare storgård? Står runstenen inte bara vid ett gravfält och en väg utan även i gränsen mellan Lunnagårds ägor och övriga gårdar i byn? Hur ska det faktum tolkas att textsidan, runorna, finns på stenens västra gavel som vänder sig bort från sjön och mot vägen. Men om vägen gick 100 meter bort, kunde då förbipasserande verkligen uppfatta att här stod en runsten? Utgrävningen gav också en god bild av hur själva anläggningen av monumentet skett. Det är viktigt att undersöka hur detta tar sig uttryck i andra motsvarande anläggningar. Det här är bara några av de frågor som kommer att belysas i fortsättningen av projektet.

Medeltid/Nyare tid

Även påträffandet av fossil åkermark i form av åkerparceller ska kort kommenteras. Eftersom den aktuella hagmarken där dessa finns inte odlas på 1802 års karta, och då parcellerna skär intill gravarna i RAÄ 39, bör parcellerna vara yngre än gravfältet men äldre än 1802. Hypotetiskt skulle de därmed kunna härröra från medeltid (se fig 3). Om så var fallet innebär det då att runstenen stod i den nordligaste parcellen, ca fem meter från det södra parcelldiket mot den mellersta parcellen. Om denna nordliga parcell även den varit 8–9 meter bred innebär det att runstenen måste ha stått nästan mitt i en åkerparcell under en tid. Så förefaller ha varit fallet, eftersom det inte fanns något som indikerade att området norr om parcelldiket inte skulle ha varit odlat.

Ihop med indikationerna i de historiska kartorna på äldre bebyggelselägen förefaller det som om det skett stora omstruktureringar av både bebyggelse och odlingsmark i Tuna by någon gång före 1703. Kanske innebar detta att den fossila åkermarken efter relativt kort tids användning togs ur bruk.

Referenser

- Ekholm, G. 1950. Var restes runstenarna? *Fornvännen* 45. 137–147.
- Gräslund, A.-S. 2002. De senvikingatida runstenarna i Jönköpings län – deras ornamentik och datering. Om runstenar i Jönköpings län. (red. Agertz, J. och Varenius, L.) *Småländska kulturbilder 2002*. Jönköping: Jönköpings läns museum. S. 139–154.
- Gräslund, A.-S. 2006. Dating the Swedish Viking-Age rune stones on stylistic grounds. *Runes and their Secrets. Studies in runology*. Copenhagen. 117–140.
- Gustavsson, H. 2008. Katalog över runinskrifter i Kronobergs län. *Runor i Kronobergs län. Kronobergsboken*. Red M. Hansson & P. Stille.
- Hansson, M. 2001. *Huvudgårdar och herravälden. En studie av småländsk medeltid*. Lund studies in medieval archeology 25. Almqvist & Wiksell International: Stockholm.
- Hansson, M. 2008. Fragmentet i gravhögen. Kronobergs läns märkligaste runsten? *Runor i Kronobergs län. Kronobergsboken*. Red M. Hansson & P. Stille.
- Hansson, M. & Stille, P. 2008. (red) *Runor i Kronobergs län. Kronobergsboken*.
- Holmberg, K. A. 1969. *De svenska Tuna-namnen*. Uppsala.
- Hyenstrand, Å. 1982. Om Tuna-problemet och den territoriella indelningen. *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 1982 nr 4.
- Jansson, S. B. F. 1978. Ryssby sockens runstenar. *En bok om Ryssby i Sunnerbo Kronobergs län utgiven av Bertil Bexell*. Växjö. S. 99–106.
- Knutsson, C. 1995. Tunamynten – ett okänt myntfynd från vikingatid. *Sunnebokronika del I. Från äldsta tider till omkring 1600*. Red. M. Eriksson, P.-O. Marke, O. Rendell. Ljungby.
- Larsson, G. 1978. *Vikingatida depåfynd i Småland*. C-uppsats i arkeologi vid Lunds universitet. Stencil.
- Larsson, L.-O. 1978. Tusen år i Ryssby. En finnvedssocken från vikingatid till 1800-tal. *En bok om Ryssby i Sunnerbo, Kronobergs län*. Red B Bexell. Växjö.
- Liljegren, J. G. 1833. Run-urkunder. Stockholm.
- Olsson, I. 1976. Tuna-namnen i Sverige – forskningsläget. *Fornvännen* 71.
- Rannsakningar efter antikviteter. Band 3, Öland Småland, Blekinge, Halland, Skåne, utgivet av N-G Stahre*. 1992. Stockholm
- Stille, P. 2002. Kristen tro och runstenar i Jönköpings län. Om runstenar i Jönköpings län. (red. Agertz, J. och Varenius, L.) *Småländska kulturbilder 2002*. Jönköping: Jönköpings läns museum. S. 119–130.
- Stille, P. 2006a. Lekter i vikingatidens småländska runstensmonument. *Lekt och lärt. Vänskrift till Jan Einarsson*. (red. Ask, S., Byrman, G., Hammarbäck, S., Lindgren, M., Stille, P.) Rapport från Växjö universitet. *Humaniora*. Nr 16 2006. S. 254–257
- Stille, P. 2006b. På vilket sätt kan runstenar höra samman? I: Runesten, magt og mindesmærker. Tværfagligt symposium på Askov Højskole 3.-5. oktober 2002. *Hikuin* 32. S. 23–30.
- Stille, P. 2007. Runstenarnas plats i det mentala och sociala landskapet i tiohundralets Tiohärad. En skiss till ett forskningsprojekt. *Urminne – tidskrift för arkeologi för sydöstra Sverige*. 2007/6.
- Stille, P. 2008. ”Runstenar och runresare i Småland.” *Runor i Kronobergs län. Kronobergsboken*. Red M. Hansson & P. Stille.
- Tollin, C. 1999. *Rågångar, gränshallar och ägoområden. Rekonstruktion av fastighetsstruktur och bebyggelseutveckling i mellersta Småland under äldre medeltid*. Meddelande nr 101. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.

- Tollin, C. 2010. *Ägodomäner och sockenbildning i västra Östergötland. En rumslig studie om kyrkliga upptagningsområden och ägarförhållanden vid tiden för Alvastra klostets grundande*. SLU Rapport 167. Uppsala.
- Zachrisson, T. 1998. *Gård, gräns, gravfält. Sammanhang kring ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidigmedeltid i Uppland och Gästrikland*. Stockholm Studies in Archaeology 15.
- Zachrisson, T. 2002. Ärinwards minne – om runstenen i Norra Sandsjö. Om runstenar i Jönköpings län. (red. Agertz, J. och Varenius, L.) *Småländska kulturbilder 2002*. Jönköping: Jönköpings läns museum. S. 35–54.
- Åstrand, J. 2004. *Tretton långhus och en begravning – arkeologi i kvarteret Seglaren*. Smålands museum rapport 2004:11.
- Åstrand, J. 2005. Kvarteret Seglaren. Skärvor från ett svärfångat förflutet. *Urminne 2005/5*. S. 23–40.

Kartmaterial

- F59-55:3 Tuna 1-7, Storskifte på inägor, 1801. Karl Johan Lagerbjelke.
- F59-55:1 Tuna 1-7. Geometrisk avmätning 1703. Peter Hamnel.
- F59-55:2 Tuna 1-7. Storskifte, Tuna skogelag 1778. Lars Elmqvist.
- 07-rys-114 Tuna Laga skifte, åbodelning 1835.
- 07-rys-112 Storskifte, Tuna skogelag 1778. Lars Elmqvist.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum: 431-5485-2012 (2013-05-03)

RAÄ nr: 38:1

Socken: Ryssby

Kommun: Ljungby

Län: Kronoberg

Plats: Tuna 10:1

Undersökningstid: 2013-06-18-2013-06-0-24

Personal: Martin Hansson, Lunds universitet, Per Stille, Linnéuniversitetet

Övriga deltagare: Christina Andrén, Per Andrén, Gillis Ask, Ulla Ask, Anders Fransson, Mariann Hellberg, Solveig Lundström Olofsson, Lars Sternefäldt från Kronobergs Arkeologiska Förening samt Molly Hansson.

Läge: Fastighetskartan, 5D0j NÖ Skeda

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Koordinater undersökningens SV hörn: x 6301184 y 448837

Dokumentation: Mätdata, digitala fotografier, handritade planer och sektioner samt fynd förvaras på Smålands museum, Växjö i väntan på fyndfördelning.

Fig. 15. En del av arbetsstyrkan från Kronobergs arkeologiska förening som deltog vid undersökningen. Bakre raden från vänster: Per Stille, Lars Sternefäldt, Ulla Ask, Gillis Ask. Främre raden från vänster: Molly Hansson, Mariann Hellberg, Solveig Lundström Olofsson, Christina Andrén, Anders Fransson. Saknas på bilden gör Per Andrén. Foto Martin Hansson.

Bilaga1 Schaktbeskrivningar

Schakt 1: 40 meter långt, 1,5 meter brett. Det sandiga matjordslagrets tjocklek uppgick till 0,2–0,3 meter. Undergrund av sand. I schaktet låg tre anläggningar, A2-A4. Lösfynd av flinta (Fnr 38).

Schakt 2: 58 meter långt, 1,5 meter brett. Det sandiga matjordslagrets tjocklek uppgick till 0,2–0,3 meter. Undergrund av sand. I schaktet framkom inga anläggningar.

Schakt 3: 62 meter långt, 1,5 meter brett. Det sandiga matjordslagrets tjocklek uppgick till 0,2–0,3 meter. Undergrund av sand. I schaktet låg en anläggning, A1.

Schakt 4: 54 meter långt, 1,5 meter brett. Det sandiga matjordslagrets tjocklek uppgick till 0,2–0,5 meter och var tjockast i öster. Undergrund av sand. I schaktet låg sex anläggningar, A5-A10.

Schakt 5: 47 meter långt, 1,5 meter brett. Det sandiga matjordslagrets tjocklek uppgick till 0,2–0,3 meter. Undergrund av sand. I schaktet låg en anläggning, A11.

Bilaga 2 Rutbeskrivningar

Alla rutor är 1x1 meter

Ruta 10, 20, 21, 22, 30, 31, 32 lades alla i anslutning till runstenen. Av rutorna kom ruta 31 och 32 enbart att torvas av så att stenpackningen runt runstenen framträdde tydligt. Ruta 10, 20 samt 30 grävdes ned till steril botten. I ruta 21 och 22 grävdes den södra halvan ned till steril botten medan de norra halvorna enbart torvades av. Att döma av de rutor som grävdes till steril botten uppgick lagertjockleken till ca 0,6-0,65 m. Lagerbilden var likartad i rutan 10, 20, 30 samt södra halva av 21+22. 1. Grästorv (0,15–0,2 m). 2. Grå sand (0,2 m tjockt). 3. Brunsvart sand med enstaka träkol (0,2 m tjockt). Fyndförande kulturlager med flinta och keramik. Fnr 1–26.

Ruta 50 + 51. Rutorna lades i N-S genom diket som begränsade den nordligaste åkerparcellen. Den totala lagertjockleken uppgick till ca 0,6–0,65 m. Lagerföljden var gemensam i båda rutorna. 1. Grästorv (0,1–0,15 m tjockt). 2. Gråbrun sand (0,15–0,2 m tjockt). Lager 3. Brunsvart sand med enstaka träkol (0,2 m tjockt). Fyndförande kulturlager med flinta och keramik. 4. Steril sand. Diket som syntes i markytan gav inget avtryck i sektionen, endast markytan som sjönk ihop. Fnr 27–31.

Ruta 60+61. Rutorna lades i N-S genom diket som begränsade den södra parcellen mot gravfältet RAÄ 39. Den totala lagertjockleken uppgick till ca 0,45–0,5 meter. Lagerföljden var gemensam i båda rutorna. 1. Grästorv (0,10 m tjock). 2. Brunsvart sand (ca 0,18 m tjockt) 3. Gråbrun sand (0,2 m tjockt). 4 Steril sand. Diket som syntes i markytan gav inget avtryck i sektionen, endast markytan som sjönk ihop. Fnr 32–33.

Ruta 70 + 71. Rutorna lades i N-S. Den totala lagertjockleken uppgick till 0,45 m. Lagerföljden var gemensam i båda rutorna. 1. Grästorv (0,1 m tjock). 2. Brun sand (0,15 m tjock). 3. Ljusbrun sand (0,2 m tjock). 4. Steril sand. Fnr 34–35.

Ruta 80 + 81. Rutorna lades i N-S men hanns aldrig grävas i botten utan endast 0,25 m djupt. 1. Grästorv (0,1 m). 2. Brun sand (minst 0,2 m tjock). Fnr 36–37.

Bilaga 3 Anläggningstabell.

Anläggningslista
Tuna 10:1, Ryssby sn

Anr	MätID	Atyp	Storlek (m)	Djup(m)	Innehåll	Schakt	Anm
1	1009	grop	1,35x0,92	0,38	Svartbrun sand	3	
2	1039	grop	1,20x0,42	0,22	svart sotig sand	1	
3	1105	hård	1,30x0,62	0,03	svart sand med träkol	1	sönderplöjd
4	224	grop	0,86x0,81	0,32	brund sand, träkol	1	
5	1028	grop	1,96x0,75	0,5	brund sand, träkol	4	
6	1300	stolphål	0,35x0,30	0,22	svartbrun sand	4	
7	1039	grop	0,70x0,50	0,2	brund sand	4	
8	1046	grop	0,90x0,78	0,36	brun sand	4	
9	1054	grop	0,56x0,40	0,16	brun sand	4	
10	1061	stolphål	0,25x0,25	0,12	brunsvart sand	4	
11	1075	ränna?	1,50x0,90	0,18	brungrå sand	5	skär tvärs över schakt 5. Ej grävd i steril botten
12		stolphål	0,25x0,20	0,1	mörkbrun sand	ruta 20	stenscott med 0,1-0,3 m stora stenar.

Bilaga 4 Fyndlista

Fnr	Ruta	Lager	Anl	Sakord	Material	Antal	Vikt (g)	Anm
1	10	1		avslag	flinta	1	0,5	0,2 m under m.y
2	10	1		kula	järn	1	312,6	diam. 43-44 mm, 0,2 m under m.y
3	10	2		keramik	lera	1	3,2	0,3 m under m.y
4	10	3		bryne	sandsten	1	3,0	igenomborrat, 3,6 cm långt, 1 m brett, avbrutet vid hålet, 0,4 m under m.y
5	10	3		splitter/	flinta	11	3,6	0,6 m under m.y
6	10	3		keramik	lera	1	1,0	0,6 m under m.y
7	20	2		keramik	lera	1	2,0	0,2 m under m.y
8	20	2		avslag	flinta	1	0,5	0,2 m under m.y
9	20	2		slagg	järn ?	2	9,0	0,2 m under m.y
10	20	3		keramik	lera	1	1,6	
11	20	3		avslag	flinta	9	8,0	1 st bränt
12	21	2		keramik	lera	1	10,0	ornerad mynning, ornerad med nagelintryck
13	21	2		avslag	flinta	2	0,2	splitter
14	21	2		slagg		2	20,0	
15	21	3		ben	bränt	1	0,1	
16	22	2		avslag	flinta	1	0,1	splitter
17	22	2		slagg		3	120,0	
18	22	3		keramik	lera	1	0,1	
19	22	3		avslag	flinta	6	1,2	splitter
20	30	1		mynt		1	2,6	5 öre 1972
21	30	1		glas		13	29,5	från samma kärl (burk?)
22	30	1		tegelfragment		1	2,0	kastad
23	30	1		hagelpatroner, järn		2	12,0	bottendelar av patroner. Kastade
24	30	2		slagg		3	11,0	
25	30	3		avslag	flinta	1	0,2	mikrospån, 0,69 m under m.y
26	30	3		träkol			0,6	funnen vid stenar i stenpackningen till runstenen, 0,5 m under m.y
27	50	3		avslag	flinta	1	1,0	mikrospån, bränt
28	51	1		tegelfragment		1	2,4	kastad
29	51	3		keramik	lera	1	7,0	ornerad, välbränd, fin magrad, järnålder?
30	51	3		keramik	lera	1	8,0	grovmagrad, ornerad, stenålder
31	51	3		avslag	flinta	1	1,0	
32	60	3		bränd lera		1	0,1	kastad
33	61	3		ben		1	0,6	
34	70	2		avslag	flinta	2	1,0	
35	71	2		avslag	flinta	2	0,5	
36	80	2		keramik	lera	2	2,0	1 st med tygavtryck?
37	81	2		avslag	flinta	2	1,0	
38			1F1120	avslag	flinta	1	12,6	lösfynd i schakt 1, inmätt
39			A3	träkol			1,0	schakt 1
40			A4	träkol			1,0	schakt 1
41			A5	avslag	flinta	1	0,3	schakt 4
42			A12	avslag	flinta	2	0,1	ruta 20, splitter

LUNDS
UNIVERSITET